

zilveren schijnsel der maan, maar hun blik blijft bijna geheel tot deze wereld bepaald. En of men hun al in cijfers aantoonde, hoe nietig klein deze wereld is, vergeleken bij het onmetelijk heelal, — wat hun hart *zoekt* is toch uitsluitend het goed, het genot, den glans van deze kleine wereld, en bij de dingen die boven zijn, houden ze zich niet op.

De heerlijke uitwerking van de Openbaring daarentegen is, dat de dingen die op aarde zijn, in onze schatting een lageren rang gaan innemen dan de dingen die boven zijn.

Men versta ons wel. We ontkennen volstrekt niet, dat er ook onder de kinderen Gods zijn, die in tijden van geloofsinkering, bijna geheel opgaan in de dingen van deze wereld, zoo zelfs, dat ze de dingen die boven zijn, niet meer spreken en zoeken. Wat bedoeld wordt is alleen dit, dat onder Christenen de blik op de dingen, dank zij de Openbaring, een geheel andere is geworden.

Voor hen is het ondenkbaar, dat de dingen die boven zijn, niet den indruk op hen zouden maken van oneindig hoog in betekenis te staan boven al wat deze wereld biedt of bieden kan. Hun horizon, hun gezichtsveld eindigt niet meer bij den dampkring die ons omringt. Ze erkennen en voelen, dat onze kleine wereld in verband staat met een oneindig hooger leven buiten en boven deze aarde.

Ze zien en tasten met het orgaan hunner ziel, dat wij met heel onze aarde slechts een stip vormen in het heelal van Gods Koninkrijk, en dat het paleis van dien Koning met zijn hooger leven niet hier op aarde is, maar daarboven.

En al is het neder, dat ze toch gedurig weer aan dit klare, heldere geloof ontkomen, door toch weer hun hart aan deze kleine wereld te hechten, toch blijft hun conscientie getuigen dat er een ander leven, een andere existentie, een heel andere heerlijkheid is, waarbij al het aardsche in het niet verzinkt; en een stem in hun binnenste blijft rusteloos getuigen, dat ze die dingen die boven zijn, te zoeken, te spreken, zich te verzekeren hebben, en dat zoo alleen eeuwige zaligheid hen wacht.

Ook liggen die dingen die boven zijn niet in een eenleus ver verschiet, om zich in nevelen te verliezen.

Integendeel, ze voelen met die dingen die boven zijn, hier reeds contact.

Ze weten, dat met de menschenwereld, waarin ze hier tijdelijk leven, de schepping van geestelijke wezens allerminst is uitgeput.

Die heilige sfeer daarboven is niet ledig, maar gevuld en bevolkt.

Die schier oneindige wereld buiten deze aarde kent wezens, die niet van deze aarde zijn. Er is een engelwereld. En in die engelwereld zijn gewaarwordingen, die met de gewaarwordingen van ons eigen menscheit hart in veleer overeenkomen. Ook in die geestenwereld staan de kinderen Gods tegen aan God ontkomen wezens over.

Meer nog, van die geestenwereld gaat werking en invloed op onze aarde en op ons persoonlijk leven uit. Soms zelfs zijn die engelen zoo klaar verschenen, dat het oog ze in zichtbare gestalte waarnaam.

De Jacobsadder bij Bethel is blijvend. Er is een rusteloos nederdalen van Gods engelen om ons te geestelijke gaven te bedienen, en er is een rusteloos opklommen van die engelen Gods, om het wegeklag der wereld voor Gods troon te dragen.

Ieder Christen weet, dat de gezagden die in Jezus sterven, niet in hun graf liggen, maar nu bij Christus zijn; dat er is een gemeente der volmaakt rechtvaardigen, een schare die niemand tellen kan, en die nu juicht en jubelt om den troon. We kennen ze bij name die patriarchen en profeten, die apostelen en martelaren, die in de dingen die boven zijn overgingen. En uit onze eigen familie, uit onze eigen vrienden kennen we er bij name, van wie we zeker zijn, dat ze nu reeds onder de gemeente der uitverkorenen verkeerden.

Zoo is die wereld van de dingen die boven zijn voor Gods kind volle realiteit, een werkelijkheid vol leven en bezieling, vol heilige wezens, waaronder er niet weinigen zijn, die hij kent.

En meer nog dan dit alles weet, wie geloofd, hoe in die wereld daarboven dezelfde Jezus, wiens woord hij uit het Evangelie kent, en die op aarde geboren werd, leefde, leed en stierf, niet alleen is, maar heerschappij voert, zoodat reeds door die ene aanwezigheid van den Christus de dingen die boven zijn een heilige wereld vormen, waarin zijn Jezus alle dingen met Goddelijke majesteit regelt en bestuurt.

Nu is er strijd.

Telkens leidt de druk in dit leven hier op aarde, van die dingen die boven zijn af. Heel een dag kan verlopen, dat ge niet één oogje met volle intensiteit aan die heiligen hemel dacht. Satan poogt telkens die dingen die boven zijn, achter nevelen voor u te verbergen. En eigen zonde omsluit ze nog dichter.

Maar toch oefent ge met die dingen die boven zijn telkens weer gemeenschap, en God is zoo genadig, om u telkens weer bij die dingen, die boven zijn, te bepalen.

Dit doet de Heere door ons telkens toe te laten en te lokken tot het gebed. Hij doet dit door ons telkens weer met zijn Woord toe te spreken, in kerk en huis en bidde. Hij doet dit door de ontmoeting van broeders, die ons deze dingen die boven zijn gedanken doen.

En mag het dan komen tot wezenlijk bidden, tot zulk een bidden dat doordringt tot die eeuwige wereld, en in die wereld tot Christus, en door dien Christus tot den Vader, dat is er een wisselwerking. Dan dalen die dingen die boven zijn, tot ons neder, om onze ziel te omringen, in onze ziel door te dringen, en onze ziel als met magnetische kracht aan te trekken, terwijl omgekeerd onze ziel dan naar boven opklimt, inleefte in het Vaderhuis en, al zijn we nog op aarde, ons een wandelen in den hemel gunt.

Dat is dan het trekken van Jezus.

Wij zouden met het looden wicht van onze zorgen en zonden als aan deze wereld gekleefd en gekluisterd blijven nederliggen. En dat dit toch niet zoo is, en dat we toch worden opgeheven en onze eigen ziel kunnen opheffen, en, over deze aarde heenend, in de dingen die boven zijn ons thuis voelen, te bedenken en te zoeken, dat is niet anders dan het wonderbare trekken van den Heiligen Geest, dat bij dagen en bij nachten van Christus op ons uitgaat.

Een trekken, eerst machtig in de bekeering. Een trekken, steeds voortgaande in de geloofs-worsteling. En een trekken, eens voleind als de dood ons straks zal de doorgang tot een eeuwig leven.

Nu dragen die dingen, die boven zijn, niet alleen dit karakter, dat ze plaatselijk boven deze wereld zijn, maar ook dat hooger geestelijk karakter, dat ze als hemelsch tegenover het

aardsche, als geestelijk tegenover het zinlijke, als heilig tegenover het onreine, als volheerlijk tegenover het ellendige van dit leven overstaan. En dat alles vormt samen zulk een vaste eenheid, dat nimmer zich het één van het ander scheiden laat.

Maar, helaas, dat juist wordt zoo telkens uit het oog verloren. O, ze zijn er bij duizenden, die voor den hemel allen eerbied hebben, en niets vuriger wenschen dan eens, loopt hier hun leven ten einde, in dien volzaligen hemel te mogen ingaan. Zelfs zijn er niet weinigen, die zich volgaarne zekere kerkelijke vormen en zekere offeranden getroosten, als kon dat alles gelden als premie in een denkbeeldige levensverzekering voor de eeuwigheid.

Maar juist dit kan niet.

De dingen die boven zijn, en die ge kort saam kunt vatten als *Heiligheid* en *Heerlijkheid*, zijn onafscheidelijk aan elkaar verbonden. Wie niet de *heiligheid* die boven is zoekt, zal nooit de *heerlijkheid* die boven is vinden. En ook, wie niet met heel zijn hart die heerlijkheid zoekt, zal nooit door de van God gewilde heiligheid in zijn ziel worden verkwikt.

Christus, de Heilige Gods, zit in het centrum der Heerlijkheid aan de rechterhand des Vaders. Zult ook gij dus bedenken en zoeken en vinden de dingen die boven zijn, waar Christus is, dan is het u niet genoeg, dat ge bidt en smeekt om een zalig afsterven en een ingaan in de heerlijkheid, maar dan moet er nu reeds een gestadig, een gedurig uitgaan, een spreken van uw ziel, om wat rein en heilig is en welluidt, tot een macht in uw gemoedsbestaan te maken, tot heerschappij in uw dagelijksch leven te doen worden, en u het ideaal te doen zijn, waar ge telkens de hand naar uittrekt of ge het grijpen mocht.

In uw overleggingen een hoog bedoelen, in uw gesprekken en uw omgang een hooger toon, in uw streven en bedoelen een zin die van boven is, en die door den Heiligen Geest telkens in u gesterkt en nieuw bezielt wordt.

Niet één ding dat boven is, is te zoeken, t. w. de heerlijkheid na het sterven, maar te zoeken zijn de dingen die boven zijn, en die liggen voor u samengevat in het apostolisch vermaan, dat in u *moet zijn het gevechten dat in Christus Jezus was*, en dat het doen van den wil des Vaders zij uw spijze.

Amsterdam, 13 Mei 1904.

Christelijke Wetenschap.

Onder de verweerschriften van Christelijke zijde, waartoe de strijd over het Hooger onderwijs aanleiding gaf, neemt wel de eerste plaats in de lijvige brochure, die Prof. Bavinck in het licht gaf onder den titel *Christelijke Wetenschap*.

Ook in dit geschrift toont Prof. Bavinck weer, dat hij, waar hij in het strijdperk treedt, facile princeps is.

Zijns is die breede opvatting der dingen, dat doordringen tot den diepsten grond der beginselen, die rijke kennis van alle stroomingen en richtingen op geestelijk gebied, waardoor elke arbeid van zijn hand een meesterstuk wordt.

En zoo is het ook hier.

Al het bijkomstige en toevallige in dezen strijd wordt hier ter zijde gelaten. En klaar en duidelijk wordt op den voorgrond geschoven de machtige tegenstelling tussen de geloovige en ongeloovige wetenschap, waarom de strijd, die heel ons volk in spanning houdt, ten principale gaat.

Niets is toch minder waar, dan dat die worsteling alleen zou gaan om zekere voorrechten of privileges voor de Vrije Universiteit te verwerven. Wel doet in dezen actuele vorm de strijd zich thans voor, en moet hij op dit concrete punt tot beslissing worden gebracht. Maar achter die Staatsrechtelijke vraag naar de vrijmaking van het Hooger onderwijs staat de veel diepere en in elke levensverhouding ingrijpende drang van ons Christelijk volk, om de wetenschap niet langer aan het ongelofte prijs te geven, maar ook deze kostelijke gave Gods weer op te eischen voor de eere des Heeren.

Om het goed recht der *Christelijke wetenschap* gaat de strijd en Prof. Bavinck heeft een breed encyclopedisch betoog geleverd om dezen drang, die uit religieuze motieven is opgekomen, ook op wetenschappelijk gebied te rechtvaardigen. Een kort overzicht van deze brochure moge volstaan om den rijken inhoud te doen kennen.

Eerst toont Prof. Bavinck aan, hoe het begrip *eener Christelijke wetenschap* in de Christelijke kerk is opgekomen en opkomen moest, zoodra de Christelijke kerk tegenover de heidense wetenschap dier dagen kwam te staan en de vraag naar de verhouding tusschen geloof en weten om een antwoord vroeg.

De gebreken, die deze Christelijke wetenschap aankleefden, worden daarna in het licht gesteld. Tot de volmaaktheid was deze wetenschap nog niet voortgevaren. En juist deze gebreken waren mee de oorzaak, dat een reactie opkwam, die haar scherpste uiting vond in de zoogenaamde *positieve wetenschap*.

Wat deze *positieve wetenschap*, die in Comte, den Franschen wijsgeer, haar vader vindt, bedoelt en wil, wordt daarna uiteengezet. Ze wil de wetenschap losmaken van elk dogma, van elke Vooruuzetting; metaphysica en theologie is bij haar evenveel contrabande; de vrijmaking der wetenschap was haar ideaal.

Maar Prof. Bavinck toont op afdoende gronden aan, dat dit ideaal een valsche leuze is, en de *beoordeling* van deze positieve wetenschap, die van een valsche filosofisch grondbeginsel uitgaat, een methode toepast, die voor de hoogere wetenschap verderfelij is, en aan innerlijke inconsequentie lijdt, is wel een der best geslaagde gedeelten van dit meesterlijk betoog.

Na alzoo die opvatting der wetenschap, die min of meer bewust, schier heel de wetenschap onzer dagen beheerscht, in haar onjuistheid ten toon te hebben gesteld,

gaat Prof. Bavinck daarna over tot het positieve deel van zijn betoog.

Hij begint met eerst het begrip *der wetenschap* te definieeren. Toont daarna, hoe zowel bij de *natuurwetenschappen* als bij de *geesteswetenschappen* de vraag van geloof of ongeloof alles beheerscht. Werkte deze tegenstelling nog speciaal uit bij de *Theologie*. En op elk dezer punten blijkt, hoe het positivisme de wetenschap vervalscht, met den aard der geestelijke wetenschappen in strijd is, de theologie vermoordt en geweld aandoet aan de diepste overtuigingen van het menscheit hart, dat zonder geloof niet leven kan.

Geloof en religie zijn echter ondenkbaar zonder *Openbaring* van Gods zijde. Wie die Openbaring Gods in natuur en geschiedenis ontkent, ruikt den grondslag weg, waarop de religie rust en ontneemt aan het geloof zijn vastheid en zekerheid. Alleen de Christelijke religie, die de Goddelijke Openbaring zuiver bezit, kan daarom voor de wetenschap tot zegen zijn.

Over dien zegen, dien het Christendom voor de wetenschap brengt, handelt daarom het slotwoord. De voorstelling alsof geloof en weten, Christendom en wetenschap vijandig tegenover elkander zouden staan, is een leugen. Het Christendom heeft juist aan de wetenschap haar hoogere vlucht geschonken en alleen bij het licht, dat de christelijke kerk uit Gods Woord ontleent, kan de wetenschap veilig gaan. Derf ze dat licht, dan kan ze op de diepste levensvragen geen antwoord vinden.

Zoo eindigt dit pleidooi met de noodzakelijkheid aan te toonen *eener Christelijke Universiteit*. Tegenover het indifferentisme onzer Staats-universiteiten, dat met geloof en religie, met Gods Openbaring in natuur en historie niet rekenen willen, wordt de drang steeds sterker van al wat in den Christus geloofd, om de Christelijke wetenschap weer te herstellen.

Christenen kunnen geen andere overtuiging hebben, dan dat de waarheid op wetenschappelijk gebied alleen dan te vinden is, wanneer men uitgaat van de belijdenis, dat Christus de weg, de waarheid en het leven is, en dat dus niemand tot den Vader, ook als oorsprong en einddoel aller dingen, komt dan door Hem. Deze belijdenis staat niet tegen de wetenschap over, want schepping en herschepping hebben denzelfden oorsprong; de genade doet de natuur niet te niet, maar bevrijdt en herstelt haar, en Christus kwam niet, om de werken des Vaders, maar alleen om de werken des duivels te verbreken. De belijdenis van dien Christus komt dus aan de wetenschap ten goede, bevrijdt haar van de leugen en leidt het wetenschappelijk onderzoek in het rechte spoor. Nauwkeurig gesproken, is de naam van Christelijke wetenschap dan ook een verkorte uitdrukking. Wetenschap als zoodanig is, wijl uit de schepping opkomende, niet Christelijk of onchristelijk; wetenschap heeft haar maatstaf in de waarheid. Wat waar is, is wetenschappelijk, ook al beweerde de gansche wereld het tegen-deel; en wat niet waar is, is onwetenschappelijk, al hielden alle menschen het omgekeerde staande. Maar omdat er in de wetenschap, evenals overal elders, zooveel schijn en namaak is, schonk God ons in zijne openbaring een gids en een wegwijzer, die bij de beoefening der wetenschap ons schreden richt en ons voor afwaling behoort. Christelijke wetenschap is dus zulk een wetenschap, die bij het licht dier openbaring alle dingen onderzoekt en ze daarom ziet, gelijk zij waarlijk, in hun wezen zijn. In het oog der wereld moge dit dwaasheid zijn, maar het dwaze Gods is wijzer dan de menschen en het zwakke Gods is sterker dan de menschen. Want wij vermogen niets tegen, maar voort de waarheid.

Gesneden brood voor de eenvoudigen is deze brochure zeker niet. Zoo diep liggende vragen, als hier behandeld worden, kunnen niet in populair toon beantwoord worden. Dan zou het betoog geen waarde hebben. Maar al richt deze brochure zich in de eerste plaats tot de mannen van wetenschap, Prof. Bavinck bezit toch de gave, zelfs de meest ingewikkelde problemen zoo klaar en helder voor te stellen, dat wie meeleeft in den strijd onzer dagen en eenige meerdere ontwikkeling bezit, met vrucht deze brochure lezen zal.

Of de tegenstander ook op dit verweerschrift het zwijgen bewaren zal? De brochures van Prof. Fabius en Mr. Anema, die meer den staatsrechtelijken kant van het vraagstuk bespraken, zweg men dood.

Zeker de gemakkelijkste tactiek, wanneer het aan degelijke argumenten ontbreekt.

Agnosticisme.

Het officiële verslag van hetgeen op de vergadering der moderne theologen gesproken is, dat thans als bijvoegsel bij de *Hervorming* het licht zag, toont, dat Professor Cannegieter in zijn rede over de confessie nog veel verder is gegaan, dan door ons werd vermoed.

Er was over geklaagd, dat door sommige moderne predikers niet meer tot God gebeden werd, maar tot de „Hoogste Categorie“, tot het „Al der dingen“, tot „het Absolute“; geklaagd, dat waar men den naam „God“ noemde, die naam alleen als etiket dienst deed „op de hemel weet wel wijsgeerig-theosofisch-Boeddhistisch-pantheïstisch begrip“; geklaagd, dat de grens tusschen de Christelijke religie en het pantheïsme zoo al meer verflauwde.

Heeft professor Cannegieter, die van geen dogma en geen confessie weten wilde, althans den staf gebroken over deze verflauwing der grenzen en voor het theïstisch godsbegrip het opgenomen?

Just het tegendeel.

Al zou hij voor zichzelf in het gebed liever niet spreken van de Hoogste Categorie of het Absolute, ook de naam God zegt, volgens hem, eigenlijk niets. De ene naam is meer filosofisch, de andere meer aan het

geloofsleven ontleend. En of de een het nu in vager en de ander wat meer in warme taal uitdrukt, in beide gevallen komt het toch op hetzelfde neer. Want wie waarlijk vroom is weet, dat God naar zijn wezen niet gekend kan worden en geen Naam heeft, waarmee Hij genoemd worden kan. En precies op dezelfde wijze wordt betoogd, dat theïsme en pantheïsme, het geloof in een persoonlijke God, die de wereld schiep en onderhoudt en het geloof in een God, die het „Al der dingen“ is, niet anders zijn dan onvolkomen menscheit stelsels om uit te drukken wat in geen begrip weer te geven is.

Bij voorbeeld: men wil voor Christelijk gelooven en denken alleen zoogenaamd *theïstische* motieven en normen toelaten.

Met welk recht? Waar ergens staan die motieven en normen in de sfeer van het Christendom met duidelijke herkenbare karakters getekend? Wie onder ons, wie der menschen — hoe nuom zijn weten en zijn kunnen ook zij — is in staat met vaste hand de lijnen van de theïstische ziens- en waardeeringswijze te trekken, zoodat ze als lichtwegen zich voortbewegen door alle mysteriën heen?

Met andere woorden: is het eene theorie, die aller raadselen en vragen eenvoudigste en afdoende oplossing in zich draagt?

Geen, die niet beter weet. Maar het vertoikt één zijde van de groote waarheid, waarvan gelooven en denken ons iets te vermoeden geven. En deze eenzijdigheid is zijne groote waarde, die blijft, zoolang de eenzijdigheid wordt erkend. Vergeten we die, nemen wij de theorie als absoluut geldig — dan wordt ze steil en onhandelbaar; en dan — in haar pretentie van de geheele waarheid te zijn — verliest zij het deeltje waarheid, dat zij naar voren draagt.

Theïsme eischt men. Pantheïsme wil men niet gedooien!

Waarom toch? Wat is het dan toch, — dat pantheïsme?

Het is, zou ik meenen, als *steile theorie* genomen, al even waardeloos en kwaad als welk ander menscheit gedachtenbouwsel ook, indien het met absolute autoriteit wordt omkleed.

Doch het draagt, evenals elk ander systeem, een motief van enorme waarde in zich. En dat is: de geloofsveraring van de alles vervullende en in alles werkzaam tegenwoordigheid Gods; iets van het op den Marthevel te Athene gesprokene woord: „in Hem leven wij en bewegen wij ons en zijn wij“ — en van dat andere: „opdat God zij alles en in allen“ — en van dit: „Gij Vader in mij en ik in U“.

Geen pantheïsme? goed! Maar ook geen theïsme! En evenwel al de waarheid samen, die de menscheit geest geloovend en denkend aanschouwd en gegrepen heeft en in gebrekkig maatsel van begrippenmateriaal heeft nedergelegd.

Na kan men zeker met eigen beschouwing dicht bij de eene of de andere meening staan. Doch welk recht heeft één onzer om den ander toe te roepen: gij wist de 'grenzen van het Christelijke uit? Geen recht, hoegenaamd!

Er moge een en ander in de geloofsveraringen des eenen zijn, dat op den ander den indruk van onbepaaldheid maakt, dat ligt meestal slechts daaraan, dat naar den maatstaf van de beschouwingwijze diens anderen wordt geoordeeld.

Eenige onbepaaldheid zal wel bij allen aan hunne geloofsvoorstellen eigen zijn.

Bij den meest waar-geloovige misschien wel het meest.

Dat ligt aan de *natuur der geestelijke realiteiten*, waarmee het geloof ons vereent, en aan de *natuur van dat contact zelf* tusschen ons en de ondenklijke dingen.

De stellige en rijkste geloofsveraring brengt een mensch 't meest onder den indruk van de zwakheid zijner woorden en beelden om de heerlijkheid van 't allerhoogste en heiligste te beschrijven.

Zoo heet de onbepaaldheid in de geloofsvoorstelling, zelfs in de voorstelling van God, geen *kwaad* maar een kostelijk voorrecht van de moderne theologie. Want een *absolute* waarheid is er op aarde niet.

Op het standpunt der moderne theologie is dit consequent.

Wanneer er geen Openbaring Gods is, waarin God zelf Zijn naam ons noemt en Zijn innerlijk wezen ontsluit, dan weten wij van God niets. En of dan de een op grond van zijn religieus gevoelsleven zich God theïstisch denkt en de ander pantheïstisch, maakt geen onderscheid. Beide hebben op hun standpunt volkomen gelijk.

Aan het onderwijs van zulk een hoogleeraar zijn de toekomstige predikanten der Ned. Hervormde kerk overgeleverd.

Te Utrecht, eens het bolwerk der orthodoxie, wordt in dien zin dogmatisch gedoeërd.

Namens de Nederlandsche Hervormde kerk!

In de collegezalen van dezen hoogleeraar verdringen zich de studenten.

En straks gaan deze predikers de gemeenten in, wordt dit Christendom aan de zielen verkondigd, die naar het levende woord Gods smachten.

De troosteloosheid van het heidendom, dat voor een „onbekenden God“ een altaar opricht, in plaats van het rijke Evangelie der genade, dat ons in Christus God als Vader kennen doet.

Nationale Kerken.

II.

De uitwerking der beginselen denkt de heer Tiemersma zich aldus:

Welke eischen — en hiermede begint het tweede deel van ons referaat — stelt ons het stichten van nationale kerken?

In de eerste plaats stelt het ons den eisch het Evangelie te prediken in de taal van het volk zelf. In de taal vooral ligt het nationale.

Wie voor alle kerken over heel de aarde slechts één taal wil, gelijk de Roomsche kerk die het Latijn tot kerktaal heeft gemaakt, kan geen nationale kerken stichten. De Roomsche kerk kan niet tot ontplooiing brengen, maar doodt veel eer het nationale leven. In Limburg en Brabant, de beide Roomsche provincies, is de Nederlandsche gedachte het slechtst tot uitdrukking gekomen. Rome kan geen nationale

kerken stichten. Zij wil het ook niet. Zij erkent geen kerk naast kerk. Omdat bij Rome is het imperialisme op kerkelijk gebied, kan Rome het universalisme van het Christendom niet tot uitdrukking brengen. Want het universalisme bestaat niet in het uitschakelen der nationale grenzen, niet in het gelijkvloersch maken, maar in het zich aanpassen aan het echt nationale, om dat nationale tot hoogere ontwikkeling te brengen.

Wie in Ned.-Indië nationale kerken wil, zal de kerk of kerken, die hij sticht, niet gebracht willen zien onder het Indisch kerkbestuur, dat ook een soort van imperialisme najaagt, eveneens tot schade van het universalisme van het Christendom en niet minder leidende tot uitschakeling der nationale eigenaardigheden.

Is de taal de uitdrukking der gedachte en eischt het stichten van nationale kerken de volkstaal tot kerktaal, zoo heeft dit de verstrekkende gevolgen. Het heeft niet alleen ten gevolge, dat de Bijbel in die taal moet worden vertoelt, het Evangelie in die taal gepredikt, die taal voertuig van eene Christelijke wereldbeschouwing moet worden, de woorden uit die taal dragers moeten worden van Christelijke denkbeelden, de taal het Christendom, en het Christendom de taal in zich op moet nemen; maar het heeft ook ten gevolge, dat, zoo dat volk een eigen dichtmaat heeft, zijne klachten slaakt en lof uit op eigen wijze, en zoo het zijne eigen melodieën en muziekinstrumenten heeft, ook deze zal gebruiken om de gewaarden dingen uit te drukken, die het Christendom in zijn hart heeft gewekt. Zoo krijgen wij eene kerk met eene eigen taal, met eigen kerkliden, gezet op eigen melodieën, begeleid door eigen nationale muziekinstrumenten. Niets van de veelvuldige wijzen, om zijne gedachten te uiten, mag op den index geplaatst, maar aauvaard moet worden wat bruikbaar is, en wat niet bruikbaar is, moet bruikbaar worden gemaakt.

Wie zoo'n kerk onder een volk wil doen opkomen, geeft zoo'n kerk ook een nationalen naam. Wij de Roomsche missie kerk en kerkvorm overbrengt, kan zij geen nationale schepping in het leven roepen, noch den nationalen naam zonder meer aan de te stichten kerk verlenen.

Maar dat kan de Protestantse zending wel. Jammer dat zij het niet altijd heeft gedaan. Een kerk te noemen naar een persoon anders dan naar Christus, zal niemand kunnen verdedigen, maar nu ook al op zendingsterrein te gaan spreken van Lutherse kerken, is nog minder te verdedigen, wijl Luther niet behoort tot het volk, waaronder de nieuw te stichten kerk moet ontstaan.

Eene kerk op zendingsterrein Gereformeerd te noemen is even dwaas als dat men iemand, die nog nimmer krank is geweest, ja nog geboren moet worden, een herstelede kranke noemt. Hoe is men er toch toe gekomen eene kerk, die nog gereformeerd moet worden en waarvan men hoopt, dat zij, eenmaal gereformeerd, nimmer gereformeerd zal worden, en alzoo geen reformatie behoeven, eene Gereformeerde kerk te noemen?

De Nederlandsche zendingvereniging heeft bepaald, dat de door haar te stichten kerken Soenlanesche Evangelische kerken zullen heeten, eene naam, die niet eens in het Soenlanesche is over te brengen. Daar in het begrip kerk dat van Evangelie ligt opgesloten, is de bepaling „Evangelisch“ in deze benaming evenals „christelijk“ in die van Christelijk Gereformeerde kerk een pleonasme. — Wil men nationale kerken stichten, dan moet men zoo'n kerk eenvoudig kerk noemen met den nationalen naam er voor (volgens taaleigen hier er achter) zonder meer.

Moet zoo'n kerk een nationalen naam dragen, ook zij, die leden der kerk worden, moeten hunne nationale namen behouden, en hunne kinderen bij de geboorte zooveel mogelijk nationale namen ontvangen, en ook met die namen worden gedoopt. Ik heb in het geven van Bijbelsche namen aan te doopen personen nimmer het nut kunnen inzien, wel de nadelen er van leeren ervaren. Wijl in een mijner gemeenten, nog geen 100 zielen tellende, 5 Maria's zijn, ben ik telkens, zoo er over eens Maria gesproken wordt, in de war, welke Maria bedoeld wordt. De vrouw van een onzer helpers heet Elkana. een mannaam. Ook is het mij meermalen gebeurd, dat de ouders den doopnaam hunner kinderen vergeten waren. Willen wij nationale kerken stichten, laten de leden der gemeente dan ook nationale namen dragen.

Geen regel zonder uitzondering. En aan br. J. A. van Balen zij hier op zijn schrijven in de Zendingsteden van 1 Mei 1903 geantwoord, dat, zoo iemand een naam heeft, die betekent „hij bijt“ of „hij vangt slaven“ of, hij vermoordt „Taski“ of „hij gooit hem met iets“, — wij er niets tegen hebben, zoo hij of zij, die zoo'n moeien naam draagt, bij den doop een Bijbelschen naam krijgt. Maar waar wij tegen zijn is, dat, hetgeen uitzondering moet zijn regel is geworden, en men zelfs Soenlanesche, Javaansche en Chinese namen, die eene schoone betekenis hebben, en sierlijk klinken, bij den doop heeft vervangen door Bijbelsche namen. Daar zijn wij tegen om verschillende redenen, waarvan wij thans, om bij ons onderwerp te blijven, alleen noemen, dat zulks in strijd is met het doel, dat wij moeten najaagen: nationale kerken te stichten.

Het nationale karakter van een volk zal ook zijn stempel moeten drukken op de kerkgeering; niet dat de kwestie episcopaal of presbyteriaal door het nationale van het volk moet worden beslecht, de beslissing daarvan ligt aan de Heilige Schrift, maar wel moet de kerkgeering eene nationale worden, passende bij dat volk, onverschillig of zij is presbyteriaal of episcopaal.

De presbyteriale kerkgeering is ook naar ons oordeel niet de meest profijtlijke, vooral niet op zendingsterrein, maar de van God gewilde, en daarom wenschen ook wij haar in de te stichten gemeenten zien ingevoerd. Maar zoo er in de samenleving van het volk, in de wijze van bestuur van het land eigenaardigheden zijn, wat zou er dan tegen wezen die presbyteriale kerkgeering te wijzigen naar deze eigenschappen en eigenaardigheden der samenleving en van het bestuur. Niet alleen is daar niets tegen, maar zelfs veel voor. De kerkgeering wordt dan niet een Sausgewaad, dat drukt en knelt, maar een kleed, waarin die kerk zich gemakkeijk beweegt.

Iedere kerk moet barmhartigheid oefenen; armen, zieken, wezen en onden van dagen verzorgen, maar niet iedere kerk behoort dat te doen op gelijke wijze. De kerken, die hier zullen ontstaan, behoeven in deze niet van de Europeanen af te zien hoe zij het doen, maar kunnen de wijze van het land volgen. De lijnen, die moeten worden getrokken, moet men laten loopen door het nationale leven van het volk. Dan krijgt men eene nationale beoefening van

barmhartighe armen en k.

Zijn de c met festivite waarvoor da boom en d christelijken, oorsprong.

Of er da schen de ke Zonder twi eenheid en heid ten k één doop, allen, die e maar dat ee op dezelfde behoort niet toegeedind des tijdsde schillend van allen, worden aa kan worden schillende met instrum

Welke e kerken on en deze, e zijn, zij w de hooidge referaat, da natuurlike, herscheppin

Die hooi stelt, dat beeld, en hem nog i enkele v on veronderst gangen des dat natuurl zoodat beic bodem.

Dit stelt heidendom religiois, e van het be het puin e stelt ons e de uitingen doen huwe leven.

En waar is, maar e toont, spre methode v maar dat arbeiding t

Naar de van ontwif het karakt meer, moe dienst, bes in alles s leven.

Waar d staan buit woelt in kerk zich dat het ke nationale, richting g samen te v karakter g overgebrac tieren wil, den welda niet onder verweiken

Het stic beide, vo nationalite belang, D nieuwen, kerk doen de nation plooiing, a trap van natuurlijk vooruit st tijd niet aanneemen, ling van zijn met of ook wi vroeger g wikkeling, komt de l

Nationa staan, uit gekomen, en dus t keuring u ten vo te ver v uitstippel dat ik u waarmede Ik heb

Men i zetten, e de heer beginsel moeten t gelijk h moet zij model u richten, leven ze komen.

Voora raat, da zien, dat of de g ginsel hu om uit stellen, v blijk ga gedachte wordt b verband verder.

Woord Slecht verzwijg Hoe genade l werk en maakt kerk n krachtcr dat doe gebonde zijn We

De t

niet. Zijer kent Rome is het d. kan Rome dom niet tot universalisme der nationale maken, maar recht nationale, ontwikkeling te

kerken wil, zal niet gebracht rkbsteur, dat naajaat, even- disme van het idende tot uit- ligheden.

er gedachte en ale kerken de t dit de versi niet alleen ten 1 moet worden taal gepredikt, stelijke wereld- vonden uit die in Christelijke endom, en het moet nemen; e, dat, zoo dat zijne klachten e, en zoo het skinstrumenten om de gewaar- Christendom rijgen wij ene t eigen keukle- , begleid door iten. Niets van e gedachten te atst, maar aan- ar is, en wat ar worden ge-

volk wil doen een nationalen kerk en kerk- nationale schep- den nationalen stichten kerk

he zending wel- heeft gedaan, persoon anders t kunnen ver- zendingsterrein kerken, is nog er niet behoort uw te stichten

Gerformeerde nen iemand, die a nog geboren eke noemt. Hoe e kerk, die nog aarvan men neerd, nimmer o genee refor- eerde kerk te

reeniging heeft stichten kerken : zullen heeten, t Socondaneesch het begrip kerk en, is de bepa- aming evenals stelijk Geleifer . Wil men na- oot men zoo'n den nationalen hier er achter)

len naam dra- worden, moeten len, en hunne ovel mogelijk e ook met die b in het geven open personen wel de nadee- in een mijner en tellende, s o er over ene ar, welke Maria een onzer hel- naam. Ook is de ouders den ergeten waren, chten, laten de ationale namen

ng. En aan br- schrijven in de cantwoord, dat, betekend „hij , hij vermoordt .— wij er niets tij, die zoo'n op een Bijbel- i wij tegen zijf oet zijn regel is eesche, Javan- e ene schoone linnen, bij den belse namen. lende redenen, s onderwerp te lks in strijd is aajagen : natio-

n volk zal ook e kerkgepre- paal of presby- het volk moet arvan ligt aan moet de kerk- a, passende bij presbyteriaal of

g is ook naar ittelijke, vooral e van God ge- wij haar in de ord. Maar zoo ik, in de wijze rdigheden zijn, e presbyteriale e eigenschappen leving en van ar niets tegen, egeering wordt lrukt en knelt, zich gemakke-

barmhartigheid, eene nationale verzorging van armen en zieken, van wezen en ouden van dagen.

Zijn de christelijke feestdagen hier te vieren met festiviteiten, aan het volk zelf ontleend, waarvoor dan naar hier overgebracht den kerstboom en de paascheieren, die niet zijn van christelijken, maar van Germaansch Heidendoms oorsprong.

Of er dan geen eenheid wenschelijk is tus- schen de kerken onder de verschillende volken? Zonder twijfel, maar geen eenvormigheid, geen eenheid en gelijkheid als Rome wil, geen eenheid ten koste der nationaliteit. Een geloof, één doop, één kerk, één God en Vader van allen, die daar is boven allen en in allen; maar dat één geloof behoeft zich niet in allen op dezelfde wijze te openbaren; diezelfde doop behoeft niet overal op dezelfde wijze te worden toegediend; die één kerk kan naar de eischen des tijds en de behoeften des volks zich ver- schillen openbaren; diezelfde God en Vader van allen, die is boven allen en in allen, kan worden aangebeden in onderscheidene talen, kan worden overheerd door liederen van ver- schillende dichtmaat, kan worden lot gebracht met instrumenten van allerlei klank en herkomst.

Welke eischen het stichten van nationale kerken ons stelt? Ik noemde u de voornaamste, en deze, en welke eischen verder te noemen zijn, zij worden alle beheerscht door het feit, de hoofdgedachte en het uitgangspunt van ons referaat, dat het geestelijke wordt geënt op het natuurlijke, de tweede schepping (en daarom herschepping genoemd) in de eerste haar bodem en uitgangspunt vindt.

Die hoofdgedachte van ons referaat veronder- stelt, dat de mensch is geschapen naar Gods beeld, en dat, dank zij de genueene gratie, in hem nog is overgebleven het semen religionis, enkele vonkskens van het beeld Gods, enkele paalen onder het puin des heidendoms, en veronderstelt verder, dat uit het hart de uit- gangen des levens zijn, niet alleen de uitgangen des natuurlijken, maar ook des geestelijken levens, zoodat beiden hebben een gemeenschappelijk bodem.

Dit stelt ons den algemeenen eisch, door het heidendom heen te dringen naar het semen religionis, de enkele nog overgebleven vonkskens van het beeld Gods aan te blazen, en de onder het puin verscholen paalen op te sporen, en stelt ons verder den eisch, er naar te streven, de uitingen van het nieuwe geestelijke leven te doen huwen met de uitingen van het natuurlijke leven.

En waar dat natuurlijke leven niet éénvormig is, maar eene duizendvoudige schakeering ver- toont, spreekt het van zelf, dat wij met één methode voor alle volken niet klaar komen, maar dat ieder volk eene eigen wijze van be- arbeiding behoeft.

Naar den aard van het volk, naar den trap van ontwikkeling, waarop het volk staat, naar het karakter van het heidendom en zooveel meer, moet de prediking wezen, moet de eeren- dienst, bestuur en inrichting der kerk zijn, om in alles zich aan te sluiten bij het natuurlijke leven.

Waar dit wordt verzuimd, komt de kerk te staan buiten het leven, en bij hetgeen pist en woelt in het leven sluit de prediking, sluit de kerk zich niet aan. Het noodwendig gevolg is, dat het kerkelijke leven zich niet huwt aan het nationale, maar beide stroomingen een eigen richting gaan, zonder in eene zelfde bedding samen te vloeien. De kerk moet dan perse het karakter gaan vertoonen van eene van elders overgebrachte plant, die in dit nieuwe land niet tieren wil, en het nationale leven van het volk, den weldadigen invloed van het Christendom niet onderdrukkend, moet hoe langer zoo meer verwelken en verkruipen.

Het stichten van nationale kerken is dus voor beide, voor de te stichten kerken en voor de nationaliteit van het volk, van het hoogste belang. De kerk moet het nationale leven ver- nieuwen, bezielen, en de nationaliteit moet de kerk doen groeien en bloeien. De kerk brengt de nationaliteit van het volk tot hoogere ont- plooiing, stuwt het volk vooruit tot een hooger trap van ontwikkeling. Maar dwaas en tegen- natuurlijk zou zijn, zoo die kerk, die het volk voornit stuwt, nu zelve achter blijft, met haar tijd niet medegaat. Wil eene kerk gebruiken aannemen, die ver uitgaan boven de ontwik- ling van het volk of niet in overeenstemming zijn met het nationale karakter van het volk, of ook wil eene kerk gebruiken aanhouden, die vroeger goed waren, naar bij de hoogere ont- wikkeling van het volk niet meer passen, dan komt de kerk te staan buiten het leven.

Nationale kerken, gelijk zij mij voor den geest staan, uit eigen geestesdrang van het volk voort gekomen en alzoo in zich opgenomen hebbende, en dus vertoonende die duizendvoudige scha- keering van het menschenleven, — zulke kerken u ten voeten uit te bootsen, het zou mij veel te ver voeren; slechts de hoofdlijnen kon ik uitstippelen, en dit heeft nog zooveel tijd geëischt, dat ik u dubbel dankbaar ben voor het geduld, waarmee gij mij hebt aangehoord.

Ik heb gezegd.

Men mag hier en daar een vraagteekje zetten, een bedenking opperen, meenen dat de heer Tiemersma wel wat te veel uit het beginsel afleidt, — in de hoofdzak zal men moeten toestemmen dat de heer Tiemersma gelijk heeft en dat de zending er op uit moet zijn, niet om naar pasklaar gemaakt model uit Europa de Indische Kerk in te richten, maar om uit het Indische volks- leven zelf een nationale kerk te doen op- komen.

Vooraf waardeeren wij echter in dit refe- raat, dat de heer Tiemersma toont in te zien, dat op zendingengebied niet het succes of de gewoonte der praktijk, maar het beginsel heeft te beslissen. Zijn ernstige poging om uit Gods Woord die beginselen vast te stellen, verdient te meer lof, omdat hij daarbij gelijk gaf van een helder inzicht in de grond- gedachten, waardoor de Openbaring Gods wordt beheerscht. Met een enkelen, uit het verband gerukten, tekst, komt men hier niet verder. Alleen de beginselen, die Gods Woord biedt, kunnen hier licht geven.

Slechts één bedenking mogen wij niet verzwijgen, juist omdat zij het beginsel raakt. Hoe volkomen juist het ook is, dat de genade herstellend bedoelt van het scheppings- werk en daarom de kerk niet los mag ge- maakt van het nationale leven, toch is de kerk niet uit de oorspronkelijke scheppings- krachten opgekomen, maar is ze een instituut, dat door Christus is ingesteld en daarom gebonden is aan de regelen der Hem in zijn Woord gegeven.

De heer Tiemersma is het hiermede

stellig eens. Met name wat hij zegt over de presbyteriale kerkgeering toont dit genoegzaam. Maar juist daarom had in het principieele deel dit beginsel op den voor- grond moeten worden gesteld. De kerk is niet een louter geestelijke macht, die wat haar uitwendige gestalte aangaat zich geheel schijnt naar het nationale leven. Ook voor haar zichtbare openbaring schonk Christus vaste regelen, en de nationale kerk ontstaat eerst doordat die regelen en het nationale leven saam huwen.

En hieraan sluit zich vanzelf een tweede opmerking aan.

In het lange proces, dat de Kerk van Christus in al deze eeuwen en bij alle volke- ren doortleeft, heeft de Heilige Geest de Kerk dieper ingeleid in de waarheid, helder- der doen zien wat Gods Woord van ons eischt, gewaarschuwd voor afwalingen rechts en links. De Christelijke Zending kan daarom niet volstaan met aan de bekeerde heidenen alleen „de eerste beginselen“ mee te deelen en voorts aan deze nieuwe kerken overlaten om ditzelfde proces nu nog eens door te maken. De schat van waarheid, dien de Kerk allengs uit het Woord heeft opgediept, wordt aan deze Kerken bekend te worden gemaakt. Zij moeten winst doen met de historie van de Christelijke Kerk in haar geheel. Vandaar, dat een confessioneel in- differentisme op zendingengebied onmogelijk en voor de heidenkerken ongewenscht is. Met name de gedachte, dat de zending- prediking zich zou te beperken hebben tot het Woord en de XII Geloofsartikelen, is niet juist. Onze confessie en onze catechis- mus mogen door de tegenstelling met de Roomsche religie voor Indië niet bruikbaar zijn; de geheel andere dwalingen, die bij de Indische pseudo-religies voorkomen, mogen een andere formulering der waarheid nood- zakelijk maken. Maar dat alles raakt de inleiding, niet het dogma zelf. De leer der Drie-eenheid, van Christus Goddelijke en menschelijke natuur, van de erfzonde en Christus plaatsbekledende gerechtigheid, van de Sacramenten enz., dogma's die in de XII Geloofsartikelen of onvolledig of niet tot uitdrukking zijn gekomen, behooren van meet af aan de kerken uit de heidenen te worden meegedeeld, opdat zij op dat breedte fundament, dat de historie der Christelijke Kerk heeft gelegd, voortmogen bouwen.

verloochenen maar ook in zijn ambtsbediening vast te houden.

Als God ze niet helpt, is 't onmogelijk. Als de Heere ze niet krachtig regereert met zijn Geest en Woord, kunnen ze niet zijn en christen minister. Wat hebben die mannen nodig, wat te gelooven, de Heere regereert. Me dunkt, ze mogen wel elken dag Psalmen als de 93e biddend lezen. Want zon- der dit, kunnen ze geen moedhouden en moeten ze bewijzen.

Wat moet een man, een christen, God en Oranje en Nederland liefhebben met een groote liefde, die voor geen offer teruggelooft, om minister te zijn.

O mijn vriend, ik kan 't niet laten, om telkens weer onze christen ministers in het gebed te ge- denken. En me dunkt, dat doet elke christen in Nederland.

Hoe is 't toch mogelijk, zich christen in demo- cratie te noemen en dan te doen, wat mannen als de Vries en Staalmans doen, die, als lastige hoerels om een paard, voortdurend ons ministerie omzon- zen met hun dwaas kritiek en zweepende woorden. En ach, waren zij 't maar alleen! Doch hoe groot is 't getal van die wespen, die juist de beste per- siken het meest met hun venijnige steeken kwetsen.

Hoe kan een christen aan zoo iets meedoen en in zulk doen behagen hebben!

Maar een christen kan soms ver van zijn hart en van zijn God leven.

Als 't geloof krachteloos wordt en in zijn werking bezuigt, dan werkt de verborgen gemeenschap met Christus niet meer. En dan blijft de Christus wel zijn profetenwerk doen en wel als koning regeren, maar zoo'n afzijdig christen merkt het niet en heeft er dan geen dadelijke bate van. En in zulke tijden kan ook een christen rare en zondige woorden spre- ken en dingen doen.

Ik kan me dan ook zoo denken, wat een genot, wat een geestelijke sterkte, wat een vergoeding voor veel leed voor een man als onze minister Kuiper moet zijn, als hij, zooals laatst op dien schoonen avond van den onvergetelijken Uniedag hier in Utrecht in de Oosterkerk, zoo in 't midden van zijn volk' mag staan, en zoo uit aller oog de christelijke liefde hem tegenstraalt en hij als een broeder onder de broede en en met die meder- stende en medelijdende broeders en zusters in Christus mag bidden dat: „Vader als ons steeds in liefde gade, Zoon des Vaders schenke ons Uw ge- nade. Uw gemeenschap Geest van God, Amen, zij ons eeuwig lof“.

Me dunkt, dat moet hem goed gedaan hebben. Dat heeft hem bemoeit, om voort te gaan, om met zijn medeministers en gesteund door alle man en vrouw van christelijke levens- en wereldbeschou- wing — den onchristelijken geest in ons nationaal en sociaal leven te weerstaan en terug te dringen, — om zonde, wereld en vleesch in het publieke leven en op publiek terrein tegen te staan met straf en breidel, — en om door besluit en wet en bestuur ons volk in zijn nationaal en internationaal leven te doen wandelen in wegen, die gericht zijn naar God wet en geestesgenot.

Mijn vriend, wat zijn we toch een van God ge- zegd volk, wij Nederlanders!

Zie, terwijl daar bij onze zuidelijke buren in Frankrijk goddeloos mannen een ministerie vormen, dat door een tegen God en Christus woedende bende uit haat tegen al wat godsdienst is en uit boos par- tijbelang gesteund wordt, om de ware volksoverheid te binden en de conscientie-vrijheid te vernemen, en door daden van onrecht en geweld dat arme volk de ellende en den ondergang te gemoet te voeren, — geeft God ons een stel mannen, die zich laten binden en gezeggen door het recht en de waarheid, zoodat God die in zijn Woord openbaart, en die ge- steund worden in hun bewind door een meerder- heid, die niet door partijbelang, maar door liefde tot God, Oranje en Nederland wordt zalingshouden. En wij zien het gezag onder ons bevestigd, de vrij- heid bevorderd en hoog gehouden, recht en ge- rechtigheid gedaan aan allerlei personen en belangen, en eene werkelijke oplossing der sociale kwestie gezocht en voorbereid, die aan alle rang en stand recht en gelijkheid doet.

Of er dan nu helemaal niets af te dingen valt? Of er dan nu niets te wenschen overblijft? Of dan onze ministers niet in woorden struikelen? En of er dan niets meer recht te maken blijft?

Mijn vriend, wat een dwaas vragen! Wie ver- acht dat nu van menschen en onder menschen!

Nee hoor, *Prediker 1: 15* blijft waar voor heel deze tegenwoordige afdeeling: „Het kromme kan niet recht gemaakt worden; en hetgeen dat onrecht kan niet geteld worden.“ En denk dan hierbij ook aan *Prediker 7: 13*: „Aanmerk het werk Gods; want wie kan recht maken, wat Hij kroon gemaakt heeft?“

Laat ons dat „kromme Gods“ dus niet weer- houden, om over het „rechte Gods“, dat wij thans in de publieke zaken mogen zien gebeuren, ons van harte te verblijden en er God oprecht voor te danken; — en om de mannen lief te hebben en te eeren, door wien God ons deze dingen doen en schenken wil.

Laten we bidden, dat de Heere ze ons volk nog lang laat behouden en dat Hij voortga, ons door hun hand te regeren.

Gods bevelen en van harte gegroet.

Hier is de rechte toon aangeslagen.

Wie deze dagen de Kamerdebatte volgde en zag tot wat liden de liberale partij tegen- over een Christelijk Ministerie zich verleiden liet, waardeert, dat er nog Christenmannen ge- vonden worden, die zulk een moeilijke taak op zich willen nemen.

En insteeds van ondermijnende kritiek uit eigen kring zal veeleer de behoefte gevoeld worden, om met gebed en sympathie ons Christelijk Kabinet te steunen.

Het heeft die in deze dagen meer noodig dan ooit.

Officiële Berichten.

GORINCHEM. De classis Gorinchem heeft in hare vergadering van 5 Mei praesatorij geëxami- neerd, en met algemeene stemmen beroepbaar gesteld in de Gereformeerde kerken, den candi- daat in de theologie, den Eerw. heer J. F. Colenbrander, wiens adres is te Varsveld.

Kort verslag van de Vergadering der Classis Goes, op Woensdag 27 April 1904.

1. Da. Donner opent de vergadering met gebed, nadat gezongen is Ps. 105: 3 en gelezen *Kleze 1: 1-16*.

2. Uit de lastbrieven blijkt, dat alle kerken tegenwoordig zijn.

3. Da. Donner draagt het praesidium over aan Da. Elffers. Da. Donner fungeert als scriba; Da. Hoek als assessor.

4. Da. van der Veen leest de notulen voor, g goedgekeurd worden.

5. Wordt besloten de Juli Classis niet te houden.

6. Regeling vacature beurten. Baardland: De. Kersies. Da. Laman. Borssele: Da. Elffers. Da. Hoek. Da. Kersies. Da. Laman. 's Gravenpolder: Da. Laman. Da. van der Veen. Da. Donner. Da. Elffers. Ierseke: Da. Donner. Da. Elffers.

7. Wordt behandeld een voorstel van Goes alsook een van Diezelinge, inzake de te collecte voor de Vrije Universiteit.

De Classe oordeelt, dat deze collecte moet gehouden, en neemt met alle stemmen het voor- stel aan: door de Univeriteit worde rekening en verantwoording van deze gelden gedaan.

Dit voorstel wordt naar de provinciale ver- gadering gezonden en komt alzoo ter Generale Synode.

8. Naar aanleiding van een voorstel van Heinkensand besluit de Classe dat de Classis Correspondent voortaan de ingekomen stukken aan den praeses der e. v. Class. vergadering zal opzenden.

9. Algevaardig worden naar de Prov. Synode de Dienaren pr J. H. Donner en K. J. v. d. Veen. sec. H. W. Laman en N. G. Kersies. de Oudl. pr. C. Oranje en D. Melse. " sec. C. de Schipper en G. Moerdijk.

10. Betseling ontvangt advies inzake een geval van grensregeling.

11. Rondvraag art. 41, D.K.O.

12. De vergadering wordt door den praeses met dankzegging gesloten.

Namens de Classe J. H. DONNER, Scriba.

Nieuwe regeling in zake Art. 13 D.K. Beleefd en dringend verzoeken ondergeteekenden de Classische vergaderingen, die nog geen antwoord inzonden op de toegezonden vragen ten behoeve eener nieuwe regeling voor de verzorging naar Art. 13 D. K., dit zoo spoedig mogelijk te doen.

Namens de deputaten ad hoc, J. H. DONNER, M. B. RENKEMA.

Nieuwduf, Rijnburg, 9 Mei 1904.

Buitenland.

Duitschland Vermindering van het aantal studenten in de Godgeleerdheid. De nagedachtenis van Dr. A. Zahn geleerd.

Den 23sten Maart II. gaf de Pruisische minister van eeredienst Dr. Studt op een vraag naar het verminderen van het aantal studenten in de Godgeleerdheid, ten antwoord: „Ik mag hierop zeggen, dat in het afnemen van dat aantal stil- stand, ja zelfs een verbetering gekomen is“. Doch het is gebleken uit de van regeringswege uitgegeven „Statistische mededeelingen over het Hooger Onderwijs in het koninkrijk Pruisen“, dat het ministerieele woord veel te optimistisch geweest is. Uit de statistiek blijkt toch dat in het studiejaar 1892—1893 van het getal jonge- lieden die de Gymnasia verlieten, en rijp be- vonden waren de lessen aan de Universiteit te volgen, 18,8 procent zich opgaven om in de Godgeleerdheid te studeeren. In het studiejaar 1902—1903 wilde slechts 8,7 procent den weg der Theologische studie gaan volgen.

In het studiejaar 1900/1 was het percentage Theologische studenten nog 9,8; in het volgend jaar steeg dit tot 10,8; doch in het verloop van jaar is het weder kennelijk gedaald. Het is van geen geringe betekenis, dat in tien jaren tijds het percentage van studenten in de Theologie zoo sterk daalde.

Ook in de Roomsche kerk is er een vermin- dering van studenten in de Godgeleerdheid op te merken; doch niet zoo sterk als bij de Evan- gelische. In het tijdperk van 1893—1903 ver- minderde het percent van 43,2 tot 29. Wel is ook deze vermindering bedenkelijk, maar toch in die mate als bij de Evangelische kerk. Weldra zullen wij dan ook hooren van „pasto- renmangel“, ja het verwondert ons, dat men daarover thans nog niet in de Deutsche bladen klaagt.

In de *Reformierte Kirchenzeitung* van 8 Mei vonden wij een artikel, „ter nagedachtenis van Dr. A. Zahn“ getiteld. Het deed ons goed daarin een gewezen methodist te hooren ge- tuigen wat hij aan den arbeid van Dr. Zahn te danken had. Dese deelt daarin mede, dat hij in het jaar 1895 moede van het twisten der moderne kritiek en van het tegenspreken ener Theologie, die in de grond slechts hoog- moed, eigengerechtigheid en opgeblazenheid dient, door de straten van de schoone residentie- stad van Wurtemberg ging, om de literarische nieuwigheden in de boekwinkels te bezichtigen. Het was een troostloze tijd. „Het lezen van geschriften“, zoo zegt de schrijver, „uit het kamp der negatieve critiek had verworpend om mijn geloof aan de waarheid der Schrift gewerkt. Vooral had mij het geschrift van Meinhold in zijn netten verstrikt. Ik was in een doolhof geraakt, waarin ik steeds meer verward werd. In mijne omgeving was niemand die mij uit het geshap der critiek verlost. De leeraars (denkelijk van het Methodistische Seminarium) stonden zeiven onder den ban van de moderne dusgenaamde wetenschap. De geleerden onzer dagen, dacht ik, gelooven allen aan de uit- komsten der radicaal-liberale critiek. Waarom zou ik niet aan de nieuw ontdekte waarheid gelooven? Volgens deze is de Bijbel een produkt van den menschelijken geest, ontstaan gelijk elk ander boek, en slechts in zoover de scherp- zinnigheid der menschen hem als waar en echt erkent, heeft hij autoriteit voor ons.

In dezen toestand bevond zich deze methodist, toen hem in een boekhandel het geharnaste geschrift van Dr. A. Zahn: „Sociaaldemocratie en theologie, voornamelijk op den grondslag des Ouden Testaments“, in handen kwam. Het boek werd niet gelezen, maar verslonden. Het deed den lezer onuitspreklijk weldadig aan, te bemerken, dat er nog geleerde mannen zijn die niet buigen voor de afgoden van het mensche- lijke gezag en die onbeschoemd de kunstbewer- kingen van de moderne critiek op de kaak stellen. Nu gingen hem de oogen open over de lichtzinnige behandeling des bijbels.

Men kan denken dat de schrijver aan Dr. Zahn recht doet weidervaren. Is het te verwonderen, dat hij met bewondering opstiet tegen den meester, die het middel was waardoor hij weder ging bui- gen voor de Heilige Schrift?

Wij brengen het verminderen van het getal studenten in de Godgeleerdheid met de afwa- lingen der moderne critiek in verband. Hier is het verband van oorzaak en gevolg. Gelukkig dat er in den tijd toen die moderne Schrift- kritiek haar grootste triomfen vierde, ook in Duitschland een man was, die krachtig daar- tegen getuigde.

Dese man was Dr. A. Zahn. Hij had eigen- aardigheden; hij miste die soupheid welke, bij alle trouw aan zijn beginsel, den grooten reformator *Calvijn* kenmerkte. Doch hij heeft getrouw de banier van Gods Woord omhoog gegeven en daaronder eene keurbende mogen verzamelen.

Jammer maar, dat hij in de kringen der Gereformeerde kerken bij zijn leven niet gewaar- deerd is. Eerst scheen dit wel het geval te zijn,

en wel toen hij een vlugschrift geschreven had, waarin hij de oorzaken van het verval der Gereformeerde kerk in Duitschland beschreef. Doch toen hij niet besluiten kon met den Gereformeerden bond mede te gaan, werd dit anders. Het verheugt ons daarom zeer, dat de nagedachtenis van den gestorven leeraar thans in de *Reformierte Kirchenzeitung* geleerd wordt. Mocht men er zijn voordeel mede doen!

N-Amerika. Eenheid en eenvormig- heid.

Van verschillende zijden, zoo lezen wij in *De Wachter*, wordt aangedrongen op de ver- eeniging van Kerken. Combinatie zit in de lucht. Concurreerende handelskringen vormen trusts, en sommige kerken schijnen er heil in te zien, dat men ook in het kerkelijk leven dezen weg zal inslaan.

Maar wat is eenheid? Naar de eenvoudigste bepaling: een toestand van één te zijn, een in leer, dienst, tucht en doel. Maar wordt deze toestand in de kerken tegenwoordig aan- getroffen? Wij moeten eerlijk bekennen, dat wij er weinig van zien. Wij gelooven dat eenvormigheid, gelijkheid in vorm, soms wordt aan- gemerkt als eenheid, en dat daarop meer nadruk wordt gelegd dan op de eenheid in geloof en leven. Wij kunnen niet zien, hoe er bijv. eene vereeniging kan plaats grijpen tusschen de Presb. Kerk, Noord, en de Cumberland Presb. Kerk, wijs deze kerken over de leer der goddelijke besluiten elkaar uitsluitende gevoelen zijn toe- gedaan. Eerstgenoemde kerk is volgens belijdenis althans gereformeerd, de andere Arminiaansch. „Hoe kunnen twee tezamen wandelen, tenzij zij zijn overeengekomen.“ Dese kerken zouden op zijn best een gelijken vorm van eeredienst kunnen aannemen, en eenige andere zaken, die meer op het uitwendige betrekking hebben. Maar gelijkheid in vorm is van weinig betekenis, zoolang de gelijkheid in geloof ontbreekt. En opmerkelijk is het, dat de grootste voorstanders van Church Union over het algemeen de leer op den achtergrond schuiven. Eene vereeniging ten koste der waarheid; en deze prijs is te kostelijk, hoeveel praktische voordeelen de koop anders ook moge afwerpen. Bij menigeen is eene neiging om in de formulering van leer en belijdenis zoo kort mogelijk te zijn, ten einde zooveel mogelijk binnen den kring te kunnen omsluiten. Wie zijn geloof op een stuiverje kan schrijven, is dan de baas.

In verband met bovenstaande mogen wij wijzen op een artikel van de hand van Rev. Wm. P. McCorkle in *The Homiletic Review*, over „The Value of Denominational Preaching“, d. w. z. zoodanig eene prediking, waarin het standpunt dat zekere kerk inneemt, wordt ge- handhaafd en hare belijdenis of opvatting der H. Schrift wordt verdedigd. Onder meer is de waarde van zulk eene prediking hierin gelegen, dat zij een dam opwerpt tegen de neiging van onverschilligheid. Er zijn menschen voor wie de eene kerk juist zoo goed is als de andere.

Het moge waar zijn, dat in alle afdelingen van de Heilige Algemeene Christelijke Kerk zooveel aanwezig is „van het geloof eens den heiligen overgeleverd“, dat zij als Christelijke kerken mogen beschouwd worden, maar te zeggen, dat alle kerken even goed zijn, dat het er niet op aankomt of iemand Methodist, Baptist of Gereformeerd is; dat aan de hemelpoort niet gevraagd zal worden tot welke kerk iemand behoort heeft, getuigt van verregaande opper- vlakkigheid en schromelijke onkunde. De be- wering, dat de eene kerk juist zoo goed is als een andere, is even onredelijk als de bewering, dat alle spijzen en alle medicijnen even goed zijn. Belijdenis van belijdenis is karakter- vormend, omdat men uitgaat van duidelijk om- schreven beginselen. Onverschilligheid aangaande leerstellingen punten heeft onvermijdelijk ten ge- volge, dat iemand al verder van de waarheid afdwaalt.

Gemengd nieuws.

De abt Loisy, over wiens ketterasche gevoelens omtrent de Heilige Schrift wij reeds het een en ander mededeelden, is besloten zijn voorlezingen aan de Sorbonne, die hij daar sedert vier jaren held, te staken, waarschijnlijk om den ban te ontgaan. Of hij daarmee uit alle moeilijkheden gered is, zal de tijd moeten leeren.

Uit Bagdad werd den 8sten December aan de *Kölnische* gemeld, dat men bij de Deutsche uit- gravingen een standbeeld van Salmanaasser II ge- vonden heeft. De kop en de linkerzijde zijn be- schadigd. Genoemde Assyrische koning, die van 860—874 regeerde, kwam dikwijls met het volk Israels in aanraking. Hij streed in vele veldtochten tegen den Hethitischen twaalf steden-bond en ontving tijds van Tyrus en Sidon en van koning Jehu in Israël. Men heeft van hem reeds den beroemden zwarte Obelisk gevonden, die met 150 Keil- opschriften versierd is.

WINKEL.

Voor Kinderen.

OOST EN WEST.

XIX.

WEDERGEVONDEN.

„Ik zou echter“, ging Lafon voort, „nog lang in het duister hebben getast of hoogstens te weten zijn gekomen, wat de Roomsche kerk leert buiten Gods woord om, als het den Heere niet behaagd had mijn oogen te openen. Dit ging zoo: Op zekeren tijd, toen ik mij te Rouen bevond, en 's avonds in mijn herberg zat, raakte ik in gesprek met een man, die er heel eenvoudig uitzag, maar die hoeveel moeite hij deed dit te schijnen tot iemand van stand en aanzien moest wezen, gelijk ik uit zijn manieren en zijn taal opmerkte“.

„We raakten ook aan het spreken over datgeen wat toen mijn hart vervulde, namelijk het ver- volgen der zoogenaamde ketteren. Ik wist, hoe er telkens dragonders uitgezonden werden en bij de lieden ingekwartierd, om hen door allerlei overlast te dwingen Roomsch te worden. Ik vond dat verschrikkelijk, want nu had ik zelf den Bijbel gelezen, en zag dat daarin niets voorkomt van zooveel dat de kerk leert en wel allerminst, dat men anderen om den geloove vervolgen en kwelen mag.

„Ik sprak hierover met den onbekende, schoon met de noodige voorzichtigheid, wijl ik niet weten kon, wien ik voor mij had. Hij liet mij uitspreken, maar zei toen ook: „Gij hebt vol- komen gelijk, wij worden valscheijk beticht...“

„Toen hield hij even op“, vervolgde Lafon, „ik weet het nog als of het gisteren gebeurd was. 't Scheen dat hij schrikte van dat onvoorzichtige wij. Maar ik haastte mij hem te verkerken dat, schoon ik alles begreep, hij van mij niets te vrezen had. Hij was een edelman zoals gij, heer graaf, die vermomd en onbekend zijn vaderland ontvluchtte. Ik heb zijn naam niet gevraagd, maar vermoed dat hij hier te Londen is, en daar ik op alle nieuwaangekomenen let,